

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ПАТРІОТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Курманська В.А.

Україна, м. Мелітополь, Мала академія наук учнівської молоді

Концепція сучасної освіти та Концепція національно-патріотичного виховання молоді побудовані таким чином, щоб створити оптимальні умови для реалізації особистісного потенціалу учнів. Розуміння того, що інтелектуальний та творчий потенціал нації є головним гарантом її розвитку, спонукає до пошуку нових форм, методів і технологій у навчанні, які дозволяють розкрити відповідні здібності дітей, посилити національно-патріотичний характер навчання та виховання, передбачивши у виховній роботі з учнями використання кращих традицій і звичаїв українського народу. Саме від якості, обсягів та інтенсивності роботи над інтелектуальним, морально-духовним, творчим розвитком та вдосконаленням школярів залежить майбутнє України. Особливої ж уваги потребують здібні та обдаровані діти, які виявляють особливий інтерес до поглибленого вивчення загальноосвітніх предметів, демонструють творчі здібності та мають значний природний потенціал. Робота зі здібними та обдарованими дітьми, що передбачає розвиток здібностей особистості, її самовизначення, соціальну адаптацію та культурне становлення, є одним із пріоритетних завдань МАН учнівської молоді Мелітопольської міської ради Запорізької області на етапі розбудови сучасної освітньої системи.

Педагогічний колектив МАН учнівської молоді вважає, що процес творчості не можливий без пошуку, дослідження, тобто визначення суперечностей, їх аналізу, синтезу. Щоб робити відкриття, треба мати розвинені інтелектуально-творчі здібності, мотиви діяльності і якості, характерні для творчої особистості. Шлях до наукової творчості пролягає через здобуття знань, вироблення умінь аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати, систематизувати явища, події, факти. І саме науково-дослідницька робота є першою сходинкою до наукової творчості. Соціально-педагогічні технології передбачають підходити до обдарованості як до особистісної якості, що є результатом виховання і пов'язані з відповідним продуктом виховання [7].

Проблеми виявлення, розвитку, навчання та виховання обдарованих і талановитих дітей, залучення їх до науково-дослідницької роботи цікавили і цікавлять багатьох вчених (В. Вернадський, В. Онопрієнко, О. Романець, А. Ярчук, Л. Аксьонова,

Л. Ляшко, О. Федоровська, А. Журавльов, В. Рубцов, А. Марголіс, Д. Ушаков). Теоретичні аспекти роботи з обдарованим учнями висвітлено у працях О. Іванової, І. Лопатіної, Н. Соколової, М. Шуби. Питанням залучення здібних та обдарованих учнів до пошуку, дослідництва; термінологічним аспектам наукової діяльності школярів особливу увагу приділяють автори статей (М. Місюля, Н. Соколова, А. Леонтович, У. Еко, С. П'ятибратова, У. Бут). Заслужують уваги з досвіду роботи публікації І. Бойко, О. Бобрової, Н. Вишенської, О. Дудіної, Ю. Леонової, О. Супрун, О. Чухілевич та інших. Використання під час наукових досліджень WEB-технологій, впровадження сучасних інформаційних технологій у наукову діяльність розкривають на сторінках журналів О. Сухий, О. Дегтярьова, В. Міленін [8].

Вагомою є участь наукових керівників МАН учнівської молоді м. Мелітополя у VI Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2015» та у роботі круглого столу «Формування міжкультурних комунікацій у дітей та учнівської молоді як ознака громадянського суспільства» з питань «Громадянське виховання учнів як пріоритетний напрямок моделі міжкультурного Мелітополя» (Афанасьєва Людмила Василівна, к.ф.н, доцент МДПУ ім. Б. Хмельницького, науковий керівник МАН) та «Формування інтеркультурної комунікації засобами музейної педагогіки» (Ченцов Олександр Миколайович, директор МАН). Заслужує уваги досвід роботи секції української філології МАН учнівської молоді з проблеми формування особистості громадянина та патріота України у демократичному суспільстві, комплексного підходу до навчання і виховання учнівської молоді.

Своєрідністю навчального процесу на секції української філології є часте поєднання кількох навчальних дисциплін. Інтеграція – об'єднання кількох навчальних предметів в один, у якому наукові поняття пов'язані спільним змістом і методами викладання (Я. Коменський) [1]. Інтеграція веде до уніфікації та інформаційної місткості знання, пов'язана із взаємопроникненням структурних елементів різних сфер і супроводжується із узагальненням, комплексністю й організованістю.

Структуру інтегрованого заняття становлять: чіткість, компактність, стислість навчального матеріалу; продуманість і логічний взаємозв'язок досліджуваного матеріалу; взаємозумовленість, взаємопов'язаність матеріалу інтегровувальних предметів на кожному етапі заняття; велика інформативна місткість навчального матеріалу; систематичність і доступність викладу; необхідність дотримання часових рамок.

Педагогічні можливості інтегрованого заняття полягають у формуванні знань і умінь; комунікативній толерантності; підвищенні інтересу до навчання; усуненні

напруження, страху, невпевненості.

Перевагами інтегрованого заняття є підвищення мотивації до навчання, формування пізнавального інтересу учнів, цілісної картини світу; воно сприяє системності світосприйняття, розвитку мислення, формуванню вмінь порівнювати, узагальнювати, робити висновки; усуває напруження, перенавантаження у слухачів; поглиблює уявлення про поняття, закономірності, розширює світогляд, сприяє формуванню гармонійно та інтелектуально розвиненої особистості; ґрунтується на встановленні нових зв'язків між фактами, які підтверджують або поглиблюють певні висновки, спостереження в різних предметах; емоційно розвиває дітей, оскільки засноване на елементах поезії, художнього мистецтва, музики.

Серед **закономірностей інтегрованого заняття** виділяємо: підпорядкування авторському задуму; становить єдине ціле; етапи і компоненти занять перебувають у логіко-структурній залежності; відібраний для заняття дидактичний матеріал відповідає задумам; ланцюжок відомостей організований як «дане» і «нове», відображає не тільки структуру, а й смисловий зв'язок.

Суттєвим є те, що ефективна організація інтегрованого заняття неможлива без авторитету, людської привабливості, доброзичливості, зацікавленості, взаємної симпатії між педагогом і вихованцем. Виявляючи комунікативну толерантність, науковий керівник отримує справжнє визнання та повагу з боку вихованців та їхніх батьків.

Основною формою заняття є не урок (45 хвилин), а змістовий модуль (90 хвилин). Змістовий модуль передбачає 8 етапів, що становить двофазовий характер. Першу фазу (проблемно-предметну) становить установчо-мотиваційний; змістовно-пошуковий; контроль-но-смисловий етапи. На першій фазі відбувається первинне сприйняття, відкриття, осмислення теоретичного матеріалу.

На другій фазі, в яку входять адаптивно-перетворюючий; системно-узагальнюючий; контроль-но-рефлексивний; духовно-естетичний етапи, – відбувається відпрацювання умінь і навичок, способів узагальнюючої і рефлексуючої діяльності. Чуттєво-емоційний етап – нульовий (від 3 до 5 хвилин) допомагає створити психологічний клімат довіри між учителем та учнем, націлити на роботу. Цьому допомагають психологічні ігрові моменти, аутотренінги. Разом всі вісім етапів становлять безперервний функціонуючий навчальний процес, в основі якого лежить психо-соціальний розвиток педагога і вихованця шляхом активної пошукової пізнавальної діяльності. Модульно-розвиваюче навчання дає імпульс до різнобічного

розвитку особистості, активізує творчу діяльність вихованців, ініціативність, розвиває їхню індивідуальність. При написанні науково-дослідницьких робіт з мистецтвознавства поєднується мистецтво і українська література; журналістики – журналістика і українська література; української літератури – українська література і мистецтво; української мови – українська мова і література; педагогіки – педагогіка і соціологія тощо, проте складовою всіх дисциплін є знання базової дисципліни – української мови і літератури.

Зміст дослідних робіт дуже різноманітний за структурою, рівнем узагальнень та спектром проблем. Найефективнішими у цьому напрямі стали роботи комплексного характеру. Робота над комплексною проблемою дає змогу інтегрувати знання з різних предметів, а також загально-навчальні, спеціальні вміння та навички. Загалом формуються знання нового рівня на діяльнісній основі, відбувається цілісне сприйняття й висвітлення певної проблеми, об'єднання кількох навчальних дисциплін в одну, у якій наукові поняття пов'язані спільним змістом і методами викладання. Пропоную теми робіт на інтеграцію: «Графіка художника В. Прохіна у поетичному збірнику «Астрофізми вічної гончарні О.Гончаренка», «Ілюстрації І. Марчука до «Кобзаря» Т. Шевченка», «Опоетизований «смак життя» у збірці поезій О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)»», «Переклади О. Гончаренка творів М. Емінеску», «Поєднання засобів живопису і поезії у новій книзі О. Гончаренка «Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)»»; «Поєднання художнього слова та засобів фотографії в книзі О. Гончаренка «Мелітопольська паралель» (літературно-критичний аналіз)»; Засоби вираження кількісної семантики на лексичному рівні у романі О. Гончаренка «Зірка Вітанія»; Мовотворчість О. Гончаренка (на матеріалі поетичної збірки «Катрени...»); ««Контражур натхнення» – спільний проект творчості художника В. Прохіна і поета О. Гончаренка».

Сучасний літературний процес в Україні представлений багатьма неординарними постатями, але не всі вони однаковою мірою відомі на теренах краю. Останнім часом на ґрунті відродження духовності, повернення до правдивої історії народу, осмислення його минулого і дня сьогоднішнього спостерігається зростаюча увага до питань краєзнавства і не тільки історичного, але й літературного. Сучасне уявлення про складність і різноманітність літератури XXI століття було б неповним без всебічного осмислення художнього доробку поета НСПУ Олега Гончаренка [5]. Наукова література, присвячена розробці загальних і окремих теоретичних аспектів поетики О. Гончаренка, нараховує чимало розвідок, статей. Уваги заслуговують праці Наталії

Зайдлер і Валентини Зотової, Ганни Атрошенко і Надії Акулової, Любові Дергаль і Михайла Рибки, Віктора Гудзя і Григорія Лютого. Наприклад, кожна нова книга О. Гончаренка стає об'єктом дослідження учнів-членів МАН секцій української літератури, української мови, мистецтвознавства, журналістики. Пропоную перелік тем наукових робіт з творчості О. Гончаренка: «Собор «одкровенень» поета-філософа Олега Гончаренка», «Засоби вираження кількісної семантики на лексичному рівні у романі О. Гончаренка «Зірка Вітанія», «Співи та переспіви у книзі О. Гончаренка «За Емінеску... до себе...», «Феномен Дива у книзі О. Гончаренка «Катрени оголошених картин»; «Опоетизований «смак життя» у збірці поезій О. Гончаренка «Катрени оголошених картин»; «Мовотворчість О. Гончаренка (на матеріалі поетичної збірки «Катрени...»)»; «Роман О. Гончаренка «Зірка Вітанія» – генезис змістоформи постмодерністського тексту», «Тематика творів хрестоматійного збірника «Літературний світовид Мелітопольщини» та інші.

Крім творчості О. Гончаренка, узагальнено і систематизовано матеріал про інших мелітопольських митців слова і пензля, наприклад: «Поетичний світ О. Дунаєвої», «Дивосвіт Павла Ловецького», «Світ поезії Івана Олексенка», «Трагічні оптимісти в українській літературі (на прикладі Д. Донцова)», «Всесміх Миколи Білокопитова», «Пісні рідної землі Домки Ботушанської», «Мистецтво династії художників Альошиних», «Мистецтво вишивки Надії Денисюк», «Мистецтво книжкової графіки Валерія Прохіна», «О. Гончаренко – перекладач», «Шевченківські традиції у творчості Домки Ботушанської», «Морально-етична категорія любові в новій книзі О. Гончаренка «Молитва за любов», «Грані творчості Вілена Усікова», «Космос поезії Світлани Аніщенко», «Природа малюнку Тетяни Полухіної», «Складові майстерності Марка Шевельова».

Національну палітру Мелітополя представляють сто національних культур, об'єднаних у 19 національно-культурних товариств. У рамках проекту «Мелітополь – інтеркультурне місто» систематизовано матеріал з таких тем: «Самореалізація і творчість національно-культурних товариств Мелітополя (у рамках проекту «Інтеркультурні міста»)», «Фольклор караїмів Мелітополя», «Пісні зимового циклу національних меншин Мелітополя», «Крила весни» національних меншин Мелітополя».

Слухачі секцій літературознавства, фольклористики, мистецтвознавства, літературної творчості, журналістики, української мови, педагогіки є лідерами ради музею Т. Шевченка МАН та екскурсоводами 10 експозиційних розділів, зокрема з

краєзнавства – «Шевченкіана Мелітополя», «Шевченко і Запоріжжя», «Монументальна шевченкіана Мелітополя». Рада музею організовує цікаву пошуково-дослідницьку роботу, матеріали якої стають об'єктом наукових досліджень, наприклад: «Шевченкознавець Марко Шевельов і ЗМІ Мелітополя», «Шевченкіана Мелітополя» («Поетична шевченкіана Мелітополя», «Шевченко і мелітопольський театр», «Шевченко у творчості мелітопольських художників», «Монументальна шевченкіана Мелітополя», «Т. Шевченко і мелітопольська «Просвіта»»), «Шевченко і Запоріжжя», «Танцювальне мистецтво у творах Т. Шевченка», «Персоніфікований образ Дніпра у творах Кобзаря», «Образ барвінку у творчості Т. Шевченка і Русо», «Шевченкознавець Марко Шевельов», «Образ Петербургу у російських повістях Т. Шевченка», «Публіцистика Т. Шевченка» та інші [3]. Мікродослідження, есе, нариси, вірші, науково-дослідницькі роботи зберігаються на полицях музею, а також надруковані у поетичних збірках.

Заслужують уваги й інші експозиційні розділи музею. Матеріали про музей Т. Шевченка МАН учнівської молоді вивчено, узагальнено у книзі «Шевченкіана Мелітополя» (Розділ 6); узагальнено Запорізьким обласним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді. У 2008 році за вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді, примноження надбань національної культури, збереження пам'яток історії, культури і природи кімнати-музею Т. Шевченка МАН учнівської молоді присвоєно звання «Зразковий музей» (наказ МОН від 25.07.2008 р. № 687). У 2011 році в I міському конкурсі «Кращий музей» у номінації «Заповіт нащадкам» музей посів I місце. За роки діяльності музей неодноразово нагороджувався грамотами, дипломами за значні успіхи у вихованні молодого покоління на багатовікових традиціях народу України, відродження історичної пам'яті, формування національної самосвідомості та духовності учнівської молоді, популяризації творчості мелітопольських митців.

За п'ятнадцять років у музеї побувало біля 10400 відвідувачів. Серед них – учні-члени МАН, слухачі підготовчого відділення МАН «Діти Розквіту», студенти МДПУ ім. Б. Хмельницького, вчителі та учні загальноосвітніх закладів міста, меценати, представники виконавчої влади, депутати, письменники, поети, художники, майстри декоративно-прикладного мистецтва, делегації вчителів Запоріжжя, Енергодара, Василівки, Москви. Почесними членами музею є О. М. Гончаренко, поет НСПУ, С. В. Непомняца, голова мелітопольського літоб'єднання ім. П. Ловецького, шевченкознавець Марко Шевельов, Руслан Теліпський. За цей період екскурсоводами здійснено понад 2 тисячі екскурсій, прочитано понад 600 лекцій, проведено понад 500

шевченківських читань. До 200-ліття від дня народження Т. Шевченка рада музею стала ініціатором проведення міського літературного конкурсу «Розкрилля душі» [4] у двох номінаціях: публіцистика Т. Шевченка та літературна творчість (вірш, есе, нарис). Орієнтовна тематика дослідницьких робіт: «Роздуми Т.Г. Шевченка про долю української нації в його передмові до нездійсненого видання «Кобзаря»; «Роздуми Т.Г. Шевченка про долю українського народу в його передмові до поеми «Гайдамаки»»; «Роздуми Т.Г. Шевченка про долю України в його щоденнику (1857-1858 рр.)».

Літературний конкурс проводився серед учнівської молоді з метою вшанування творчої спадщини письменника, формування умінь і навичок літературної та дослідницької діяльності учнівської молоді, підтримки талановитої молоді та творчої праці педагогів.

Основними завданнями конкурсу були: виявлення та підтримка обдарованої учнівської молоді; залучення школярів до поглибленого вивчення творчості українських поетів і письменників; залучення молоді до пізнавальної та дослідницької діяльності в гуртках і секціях наукових відділень МАН України; стимулювання творчого мислення та самовдосконалення молоді.

Фінальний етап конкурсу пройшов 4 березня 2014 року у м. Києві. Переможцями стали: у номінації «Літературна творчість» – Саклаков Владислав, у номінації «Дослідницька робота» – Султанова Ольга.

З 10 по 13 березня 2015 року в музеї Т. Шевченка МАН учнівської молоді пройшов шевченківський тиждень «Шануймо Україну», в якому взяли участь 250 учнів 5-11 класів всіх шкіл міста. Протягом чотирьох днів проводилися конкурси на кращий (власний) літературний твір, краще читання віршів Кобзаря, кращий літературний твір різних жанрів (оповідання, твір, есе-роздум, статтю, нарис, мікродослідження, наукову роботу), кращу фотороботу, кращу презентацію, кращий ілюстрований збірник, кращий мистецьких твір у номінаціях «Літературна Україна», «Історична Україна», «Традиції України». 11 березня у міському Краєзнавчому музеї був представлений спільний проект музею Т. Шевченка МАН учнівської молоді та Краєзнавчого музею у номінації «Мистецька Україна». Було перегорнуто чотири сторінки: живописне, театральне, пісенне, поетичне мистецтво Мелітополя. Талановиті митці Мелітополя – Вілен Усіков, Борис Туменко, Світлана Непомняща, вокалісти першої музичної школи – розповіли про роль всіх видів мистецтва на становлення і розвиток юних обдарувань Мелітополя.

Крім шевченківського тижня, щорічно в музеї проводяться такі масові науково-

освітні заходи: науково-практичні конференції, музейні уроки на замовлення, інтелектуальні ділові ігри, екскурсії, шевченківські читання, свята, вікторини, зустрічі з культурними діячами міста, представниками виконавчої влади, круглі столи, усні журнали, тренувальні збори, тренінги, засідання, місячники, тижні, мітинги, семінари, виставки, тощо.

Отже, процес систематичного залучення вихованців гуртка «Українська філологія» до комплексної діяльності розвиває творчі здібності та творчу активність, де домінує позитивна мотивація діяльності, усвідомлення значення творчих потреб, мотивів, завдань як основних у розвитку та життєдіяльності учнівської молоді; розвиваються творчі риси характеру: цілеспрямованість, ініціативність, допитливість, самостійність, вимогливість, наполегливість, винахідливість, оригінальність, організованість, працелюбність; формується активна громадянська та патріотична позиція учнівської молоді.

Література:

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – М.: 1982. – 648 с.
2. Курманська В.А. Література Мелітопольщини. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2005. – 96 с.
3. Курманська В.А. Шевченкіана Мелітополя. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. – 183 с.
4. Курманська В.А. Розкрилля душі. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2014. – 75 с.
5. Курманська В.А. Соціально-педагогічний процес МАН учнівської молоді і його актуальність // Позашкілля Запоріжжя. – 2010. – № 1. – С. 48-71.
6. Літературні феномени Мелітополя: статті, нариси, есе, літературознавчі студії. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2013. – 208 с.
7. Соціалізація школярів і соціально-педагогічні технології. – Київ-Запоріжжя: НС ЗСПКСК «Павел», 2000. – 55 с.
8. Соколова Н.Н. Опыт инновационной деятельности в работе с интеллектуально одаренными детьми // Дополнительное образование и воспитание. – 2012. – № 6. – С. 58-60